Кримінальне право та кримінологія

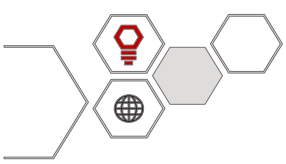
УДК 343.37:343.2

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.20440477>**Поняття та правова природа юридичної відповідальності за господарські правопорушення у системі кримінального права України****Бартошик С. В.,**

аспірант ЗВО «Львівський університет бізнесу та права»

<https://orcid.org/0009-0003-8901-5678>**Прийнято: 13.12.2024 | Опубліковано: 30.12.2024**

Анотація. У статті досліджено поняття та правову природу юридичної відповідальності за господарські правопорушення у системі кримінального права України. Розкрито співвідношення категорій юридичної відповідальності, правової санкції, державного примусу і правовідношення відповідальності; зіставлено ретроспективний, позитивний і дуалістичний підходи до юридичної відповідальності, а також нормативістську, соціологічну й інтегративну концепції її правової природи. Розмежовано поняття «господарське правопорушення», «господарський злочин» і «економічний злочин», обґрунтовано критерії суспільної небезпечності, які переводять делікт у площину кримінальної відповідальності. Систематизовано склади злочинів Розділу VII Особливої частини Кримінального кодексу України за об'єктом посягання та проаналізовано реформи 2011–2024 рр.: виключення ст. 205 КК (фіктивне підприємництво) і часткову декриміналізацію ст. 212 КК Законом № 101-IX від 18 вересня 2019 р., запровадження Розділу XIV-1 щодо юридичних осіб (статті 96-3 – 96-11) у 2013–2014 рр., рекриміналізацію товарної

контрабанди Законом № 3513-IX від 9 грудня 2023 р., окремі положення якого набули чинності 1 січня та 1 липня 2024 р. Висвітлено вимоги *acquis* ЄС у частині криміналізації економічних правопорушень: Директиви (ЄС) 2017/1371 про боротьбу з шахрайством проти фінансових інтересів Союзу (PIF Directive), Директиви 2014/57/ЄС про кримінальні санкції за зловживання на ринку, Рамкового рішення 2008/841/ЈНА про організовану злочинність, рекомендацій GRECO та стандартів OECD. Розглянуто вплив рішень ЄСПЛ *A and B v. Norway*, *Jussila v. Finland* та критеріїв *Engel and Others v. The Netherlands* на застосування принципу *ne bis in idem* у двоколійних адміністративно-кримінальних провадженнях. Обґрунтовано авторську концепцію правової природи кримінальної відповідальності за господарські правопорушення як інтегративного інституту, що поєднує охоронну, регулятивну і превентивну функції, та окреслено перспективи його доктринального оформлення в умовах гармонізації українського законодавства з *acquis* ЄС.

Ключові слова: кримінальна відповідальність, господарські правопорушення, правова природа, Розділ VII КК України, заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб, *ne bis in idem*, PIF Directive, бланкетна диспозиція, декриміналізація, євроінтеграція.

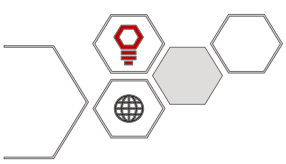
The concept and legal nature of legal liability for economic offences in the system of criminal law of Ukraine

Bartoshyk S. V.,

PhD student, Lviv University of Business and Law

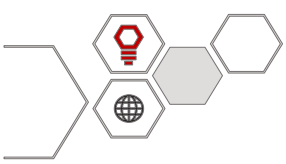
<https://orcid.org/0009-0003-8901-5678>

Abstract. The article examines the concept and legal nature of legal liability for economic offences within the criminal law system of Ukraine. The relationship

between the categories of legal liability, legal sanction, state coercion and the legal relationship of liability is revealed; the retrospective, positive and dualistic approaches to legal liability, as well as the normativist, sociological and integrative concepts of its legal nature, are juxtaposed. The notions of «economic offence», «economic crime» and «white-collar crime» are distinguished, and the criteria of public danger that move an offence into the sphere of criminal liability are substantiated. The offences of Section VII of the Special Part of the Criminal Code of Ukraine are systematised by their object of attack, and the reforms of 2011–2024 are analysed: the elimination of Article 205 of the Criminal Code (fictitious entrepreneurship) and the partial decriminalisation of Article 212 by Law No. 101-IX of 18 September 2019; the introduction in 2013–2014 of Section XIV-1 on legal persons (Articles 96-3 – 96-11); the recriminalisation of commodity smuggling by Law No. 3513-IX of 9 December 2023, with provisions entering into force on 1 January and 1 July 2024. The article addresses the requirements of the EU *acquis* on the criminalisation of economic offences: Directive (EU) 2017/1371 on the fight against fraud to the Union's financial interests by means of criminal law (PIF Directive), Directive 2014/57/EU on criminal sanctions for market abuse, Council Framework Decision 2008/841/JHA on the fight against organised crime, the recommendations of GRECO and the standards of the OECD. The influence of the ECtHR judgments in *A and B v. Norway* and *Jussila v. Finland*, together with the Engel criteria from *Engel and Others v. The Netherlands*, on the application of the *ne bis in idem* principle in dual-track administrative and criminal proceedings is examined. The author advances an original concept of the legal nature of criminal liability for economic offences as an integrative institution combining protective, regulatory and preventive functions, and outlines the prospects for its doctrinal formulation in the context of harmonisation of Ukrainian law with the EU *acquis*.

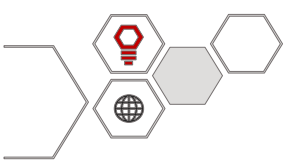
Keywords: criminal liability, economic offences, legal nature, Section VII of the Criminal Code of Ukraine, measures of a criminal-law character against legal

persons, ne bis in idem, PIF Directive, blanket disposition, decriminalisation, European integration.

Постановка проблеми. Кримінально-правова охорона господарських відносин в Україні зазнала радикальної трансформації упродовж 2011–2024 рр., однак досі не отримала цілісної концептуальної рамки. Виключення ст. 205 КК (фіктивне підприємництво) і часткова декриміналізація ст. 212 КК Законом № 101-IX від 18 вересня 2019 р. [2], запровадження Розділу XIV-1 «Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб» у 2013–2014 рр., рекриміналізація товарної контрабанди Законом № 3513-IX від 9 грудня 2023 р. – кожне з цих рішень ухвалювалося ситуативно, без єдиної доктринальної основи. Євроінтеграційний контекст істотно загострює проблематику: Угода про асоціацію та переговорна рамка вимагають гармонізації українського законодавства з *acquis* ЄС, передусім із Директивою (ЄС) 2017/1371 (PIF Directive), Директивою 2014/57/ЄС та Рамковим рішенням 2008/841/ЈНА, а судова практика Європейського суду з прав людини – додержання принципу *ne bis in idem* у двоколійних адміністративно-кримінальних провадженнях за податкові й ринкові порушення.

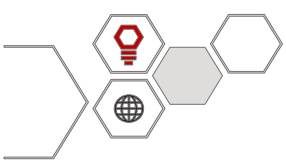
Доктринально невирішеним залишається питання правової природи юридичної відповідальності за господарські правопорушення: чи зводиться вона до каральної реакції держави, чи до реституції завданої шкоди, чи поєднує охоронну, регулятивну і превентивну функції у межах єдиного інтегративного інституту. Без концептуального вирішення цього питання будь-яка реформа Розділу VII Особливої частини КК ризикує залишитися напівзаходом, а спроби розробки нового Кримінального кодексу – заручниками інерції попередніх редакцій. Актуальність проблеми зумовлюється і потребою узгодити українську модель відповідальності корпорацій із вимогами ст. 6 і 9 PIF Directive, що

передбачають повноцінне визнання юридичної особи суб'єктом кримінально-правового впливу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Українська кримінально-правова доктрина останніх п'яти років демонструє високу інтенсивність розробки проблематики господарських злочинів. О. О. Дудоров і Р. О. Мовчан у Віснику Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка [3] окреслюють ключові тенденції розвитку законодавства про кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності і фіксують методологічну суперечність між інерційним розширенням Розділу VII та потребою його концептуального оновлення. У статті в Аналітично-порівняльному правознавстві [4] ті ж автори обґрунтовують перейменування Розділу VII на «Кримінальні правопорушення проти господарської та фінансової діяльності» з поділом на дві самостійні структурні одиниці. Концептуальне продовження цієї лінії – їхня публікація у Віснику асоціації кримінального права України про склади злочинів проти фінансів за проектом нового КК [5], де запропоновано системну реструктуризацію групи фінансових посягань. Найгостріша полеміка ведеться щодо рекриміналізації товарної контрабанди, проаналізованої О. Дудоровим і Р. Мовчаном у Віснику асоціації кримінального права України [6]; автори критично оцінюють Закон № 3513-IX від 9 грудня 2023 р. і вказують на ризики дублювання адміністративної відповідальності.

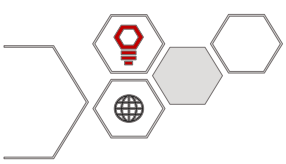
Д. В. Каменський у Знаннях європейського права [7] обстоює тезу про критичне переосмислення ознаки суспільної небезпеки у складах Розділу VII і доводить, що чимало норм описує діяння з українською об'єктивною небезпекою, що порушує конституційний принцип пропорційності. Його монографія «Відповідальність за економічні злочини у Сполучених Штатах Америки та Україні» [8] залишається фундаментальним порівняльно-правовим дослідженням, що пропонує теоретичну рамку розмежування економічних і власне господарських злочинів. У Науковому віснику Ужгородського

національного університету Д. В. Каменський [9] аналізує контрабанду як протиправне посягання на засади ринкової економіки, а Ю. Ю. Забуга і Т. О. Михайліченко у тому ж виданні [10] оцінюють законодавчі зміни 2023–2024 рр. з позиції юридичної техніки. Є. С. Назимко, Ю. О. Данилевська і Т. І. Пономарьова у Праві та державному управлінні [24] доповнюють цю палітру аргументацією на користь зваженого підходу до рекриміналізації.

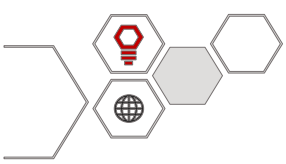
Теоретико-правова основа дослідження спирається на публікацію у Віснику Харківського національного університету внутрішніх справ [11], де розкрито співвідношення позитивного і ретроспективного аспектів юридичної відповідальності у структурі правового статусу особи. Питання бланкетності, що визначає всю архітектуру Розділу VII, ґрунтовно опрацьоване О. О. Дудоровим [12]; автор показує, як зміна регулятивного законодавства спричиняє «опосередковану декриміналізацію» кримінальних заборон. Зарубіжний контекст представлений колективною монографією Н. Лорда, К. ван Вінгерде і Л. Кемпбелла [13] про європейські реалії «білокомірцевої» злочинності, що дає компаративну рамку для української проблематики.

Європейський вимір розкритий у двох ключових публікаціях. Й. А. Е. Вєрвеле в журналі *euscim* [14] системно інтерпретує практику ЄСПЛ і Суду Справедливості ЄС щодо *ne bis in idem* у податкових і фінансових провадженнях, окреслюючи межі допустимості двоколійних санкцій. Стаття у *Human Rights Law Review* [15] критично переоцінює застосування Engel-критеріїв у новітній юриспруденції ЄСПЛ і вказує на тенденцію до зменшення категоричності у відмежуванні «кримінального» обвинувачення від «адміністративного». У сукупності перелічені дослідження утворюють потужну емпіричну базу, проте жодне з них прямо не пропонує цілісної концепції правової природи юридичної відповідальності за господарські правопорушення, що актуалізує потребу систематизуючої розвідки.

Формулювання цілей статті. Мета статті полягає у розкритті поняття і правової природи юридичної відповідальності за господарські правопорушення у системі кримінального права України з обґрунтуванням авторської концепції її інтегративного характеру. Досягнення мети передбачає послідовне вирішення таких завдань: визначити співвідношення категорій юридичної відповідальності, правової санкції, державного примусу і правовідношення відповідальності, зіставивши ретроспективний, позитивний і дуалістичний підходи; розмежувати поняття «господарське правопорушення», «господарський злочин» і «економічний злочин» через критерії суспільної небезпечності; показати місце кримінальної відповідальності серед видів юридичної відповідальності за господарські правопорушення з урахуванням практики ЄСПЛ щодо *ne bis in idem*; систематизувати склади злочинів Розділу VII Особливої частини КК України та простежити реформи 2011–2024 рр.; проаналізувати європейські стандарти криміналізації економічних правопорушень в умовах євроінтеграції; обґрунтувати концепцію правової природи цієї відповідальності як інтегративного інституту.

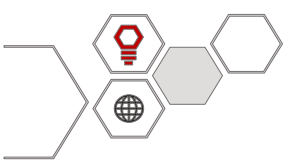
Виклад основного матеріалу. Юридична відповідальність як родова правова категорія тривалий час залишається предметом доктринальної дискусії, у якій змагаються ретроспективний, позитивний і дуалістичний підходи. Ретроспективна концепція тлумачить її як передбачений законом обов'язок правопорушника зазнати негативних наслідків з боку держави за вчинене діяння; у такому розумінні відповідальність найповніше реалізується у кримінально-правовій materії, де вона нерозривно пов'язана з засудженням і покаранням. Позитивна (перспективна) концепція, поширена в українській теорії держави і права, вбачає у відповідальності усвідомлене виконання правових приписів і добровільне дотримання заборон. Дуалістичний підхід об'єднує обидва аспекти, стверджуючи, що ретроспективна відповідальність виникає тоді, коли суб'єкт порушив правило, якого мав дотримуватися у силу позитивної відповідальності

[11]. Для проблематики господарських правопорушень такий синтез методологічно вигідний: економічний оператор, отримуючи статус підприємця, добровільно приймає тягар правомірних обов'язків, і лише їх порушення активує охоронний механізм. Водночас змішування цих площин у нормативній тканині КК неприйнятне, бо розмиває межу між регулятивним приписом ГК чи ПК і кримінально-правовою заборобою.

Категорії юридичної відповідальності, правової санкції, державного примусу і правовідношення відповідальності співвідносяться як ціле та частина, але не тотожні. Санкція є структурним елементом норми, її логічно-знаковим виразом, тоді як відповідальність – реалізованим змістом санкції у конкретному правовідношенні; державний примус виступає засобом, через який санкція об'єктивується, але існують і добровільні форми її реалізації – наприклад, сплата штрафу до набрання вироком законної сили. Нормативістський підхід до правової природи відповідальності, що походить від Кельзена, зводить її до санкції правової норми і саме у такому ракурсі найкраще пояснює бланкетну техніку Розділу VII Особливої частини КК. Соціологічна концепція акцентує суспільну реакцію на девіантну економічну поведінку і латентність «білокомірцевих» посягань; вона особливо помітна у працях, присвячених white-collar crime в європейському просторі [13]. Інтегративна концепція поєднує нормативну форму з функціональним призначенням і моральним змістом відповідальності, що для господарських злочинів виявляється найадекватнішим, оскільки тут одночасно діють імператив суспільної осуди і прагматика економічної раціональності порушника.

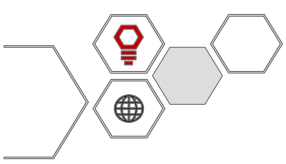
Поняття «господарське правопорушення» виявляє свою специфіку у зіставленні з суміжними категоріями. Господарсько-правова доктрина за ст. 218 Господарського кодексу України [1] розглядає його як підставу господарсько-правової відповідальності – невиконання чи неналежне виконання господарського зобов'язання або порушення правил здійснення господарської

діяльності. Натомість «господарський злочин» традиційно охоплює умисні суспільно небезпечні діяння у сфері господарської діяльності, передбачені Розділом VII Особливої частини КК; «економічний злочин» є ширшим кримінологічним поняттям, до якого окремі автори, зокрема Д. В. Каменський [8], залучають також посягання на власність, корупційні діяння та зловживання на ринку. Виявляється методологічна напруга: законодавець, формуючи назву Розділу VII, обрав максимально широкий зворот «у сфері господарської діяльності», що, як аргументовано показують О. О. Дудоров і Р. О. Мовчан, є нечітким і потребує заміни на формулу «Кримінальні правопорушення проти господарської та фінансової діяльності» [4].

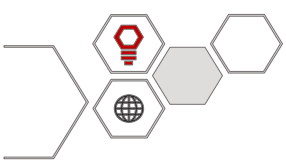
Об'єктом господарсько-правових деліктів є суспільні відносини щодо здійснення господарської діяльності між їхніми учасниками; об'єктом злочинів Розділу VII – встановлений державою порядок господарювання як комплекс публічних інтересів у фінансовій, кредитній, бюджетній, конкурентній, банкрутній і податковій сферах. Перевід делікту у площину кримінальної відповідальності здійснюється за критеріями суспільної небезпечності, серед яких називають характер заподіюваної шкоди, поширеність діяння, масштаб порушеного публічного інтересу та неможливість його ефективної охорони засобами адміністративного або цивільного права [7]. Саме невідповідність формальної криміналізації реальній суспільній небезпечності є, як показує Д. В. Каменський, систематичною вадою Розділу VII, де чимало складів описує діяння з укр. невисокою об'єктивною безпекою [7].

Місце кримінальної відповідальності у системі видів юридичної відповідальності за господарські правопорушення проявляється передусім через відмежування від адміністративної, господарсько-правової та цивільно-правової відповідальності за тотожні або суміжні діяння. Приклад ухилення від сплати податків (ст. 212 КК) показує, що той самий факт несплати грошового зобов'язання здатний породити одночасно фінансово-правову відповідальність

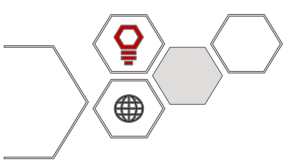
за Податковим кодексом (штраф, пеня), адміністративну (ст. 163-1 КУпАП) і кримінальну – за умови, що сума несплати перевищує 3000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (поріг, встановлений Законом № 101-IX від 18 вересня 2019 р., запровадив часткову декриміналізацію) [2]. Подібна тришарова конструкція спостерігається і щодо фіктивного підприємництва (декриміналізована ст. 205 КК) та доведення до банкрутства (ст. 219 КК), де кримінальна заборона співіснує з адміністративним проступком і нормами Кодексу України з процедур банкрутства.

Розмежування здійснюється за чотирма групами критеріїв – об'єктом (приватний інтерес кредитора проти публічного порядку господарювання), ступенем суспільної небезпечності (типовою її формою у Розділі VII є «велика шкода» у 500 і більше нмдг), суб'єктним складом (фізична особа з ознаками спеціального суб'єкта проти юридичної особи) і характером санкції (штраф або обмеження волі проти грошового стягнення чи конфіскації). Проблема конкуренції норм загострюється у контексті принципу *ne bis in idem*: ЄСПЛ у справі *A and B v. Norway* [GC] (заяви № 24130/11 і 29758/11, рішення від 15 листопада 2016 р.) допустив сумісність адміністративних і кримінальних проваджень за умови «достатньо тісного зв'язку у суті та часі», тобто інтегрованої системи санкцій з пропорційним урахуванням попередньої покари [19]. Engel-критерії, сформульовані у *Engel and Others v. The Netherlands* (рішення від 8 червня 1976 р.) [20] і застосовані до податкових санкцій у *Jussila v. Finland* [GC] (заява № 73053/01, рішення від 23 листопада 2006 р.) [21], а також у *Jóhannesson and Others v. Iceland* (заява № 22007/11, рішення від 18 травня 2017 р.) [22], вимагають оцінювати «кримінальний» характер провадження автономно, незалежно від національної класифікації [14, 15]. Це для України означає необхідність ретельно зважувати співвідношення фінансових санкцій ПК і кримінальної санкції ст. 212 КК.

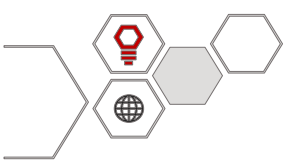
Систематизація складів злочинів Розділу VII Особливої частини КК за об'єктом посягання дає підстави виділити шість груп: посягання на грошовий обіг та платіжні інструменти (статті 199, 200, 201), на фінансово-бюджетну і податкову системи (статті 210, 211, 212, 212-1, 216), на порядок здійснення підприємництва і конкуренцію (статті 203-1, 203-2, 204, 206, 206-2, 209, 209-1, 229, 231, 232), на порядок банкрутства (статті 218-1, 219), на ринок цінних паперів та інсайдерську інформацію (статті 222, 222-1, 222-2, 223-1, 232-1, 232-2, 232-3), а також спеціальні склади у сфері споживчого ринку та приватизації (статті 227, 233) [3]. Реформи 2011–2024 рр. суттєво трансформували цю структуру: Закон № 4025-VI від 15 листопада 2011 р. виключив склади «обман покупців», «фальсифікація засобів вимірювання», окремі прояви валютних порушень, фіктивне банкрутство (ст. 218), приховування фінансової неспроможності (ст. 220), переклавши їх до КУпАП; Закон № 101-IX від 18 вересня 2019 р. виключив ст. 205 (фіктивне підприємництво) і одночасно частково декриміналізував ст. 212 КК через підвищення порога до 3 000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян; Закон від 19 червня 2020 р. криміналізував маніпулювання на енергетичному ринку (ст. 222-2) та інсайдерську діяльність (ст. 232-3); Закон № 3513-IX від 9 грудня 2023 р. рекриміналізував товарну контрабанду через нові статті 201-3 (контрабанда товарів, чинна з 1 липня 2024 р.) і 201-4 (контрабанда підакцизних товарів, чинна з 1 січня 2024 р.) [6, 10, 24].

Принципово важливим стало запровадження у 2013–2014 рр. Розділу XIV-1 «Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб» (статті 96-3 – 96-11), які допускають застосування до корпорацій штрафу, конфіскації майна, ліквідації та додаткових нефінансових обмежень за умов, коли уповноважена особа вчинила злочин в інтересах юридичної особи. Хоча Україна формально не визнала юридичну особу суб'єктом злочину, заходи з Розділу XIV-1 функціонально виконують роль квазі-кримінальної відповідальності корпорацій,

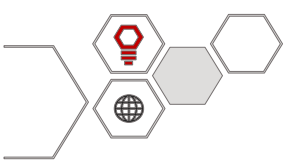
що відповідає вимогам PIF Directive і Рамкового рішення 2008/841/ЈНА. Бланкетна диспозиція як домінуюча конструкція Розділу VII створює системний зв'язок КК з Господарським кодексом [1], Податковим кодексом, Законом «Про банки і банківську діяльність», Законом «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів» та Кодексом з процедур банкрутства; О. О. Дудоров слушно зауважує, що норми інших галузей, до яких відсилає бланкет, фактично конкретизують зміст кримінально-правової заборони, що породжує проблему «опосередкованої декриміналізації» при зміні регулятивного законодавства [12]. Перспективи системного оновлення Розділу VII пов'язані з проектом нового КК, у якому пропонується поділити фінансові і власне господарські посягання на дві самостійні структурні одиниці [5].

Європейські стандарти кримінальної відповідальності за господарські правопорушення формують зовнішню рамку, обов'язкову для України в умовах євроінтеграції. Директива (ЄС) 2017/1371 (PIF Directive) встановлює мінімальні правила криміналізації шахрайства, корупції, привласнення та відмивання, що завдають шкоди фінансовим інтересам Союзу, з обов'язковим максимальним покаранням не менше 4 років позбавлення волі за діяння, що спричинили шкоду понад 100 000 євро (ст. 7), та обов'язковою відповідальністю юридичних осіб (статті 6, 9) [16]. Директива 2014/57/ЄС про кримінальні санкції за зловживання на ринку зобов'язує держави-члени криміналізувати інсайдерську торгівлю та маніпулювання у серйозних випадках з максимальним покаранням не менше 4 років і поєднується з Регламентом 596/2014 про адміністративний рівень охорони – саме ці інструменти вплинули на українські статті 222-1, 222-2, 232-1, 232-3 [17]. Рамкове рішення 2008/841/ЈНА про боротьбу з організованою злочинністю [18] встановлює мінімальні стандарти криміналізації участі у злочинній організації, що корелює зі ст. 255 КК і вимогами PIF Directive щодо обтяжуючої обставини у разі вчинення «фінансового» злочину організованою групою.

Стандарти OECD (Конвенція 1997 р. про боротьбу з підкупом іноземних посадових осіб у міжнародних комерційних операціях) і рекомендації GRECO у IV раунді оцінювання прямо торкаються української системи протидії корупції у сфері господарювання: у Fourth Round Interim Compliance Report on Ukraine [GrecoRC4(2023)2], схваленому на 93-му пленарному засіданні (Страсбург, 20–24 березня 2023 р.), GRECO констатувала імплементацію 15 із 31 рекомендації щодо запобігання корупції серед парламентарів, суддів і прокурорів та вивела Україну з категорії держав з «globally unsatisfactory» рівнем виконання [23]. Звіти Європейської Комісії 2022–2024 рр. про прогрес України на шляху до членства фіксують криміналізацію контрабанди, прийняття Закону про Бюро економічної безпеки та поступове наближення законодавства до *acquis* у частині протидії економічним злочинам. Угода про асоціацію Україна–ЄС, особливо її розділ III, передбачає обов'язкову гармонізацію кримінального законодавства зі стандартами Директиви (ЄС) 2019/1937 про захист викривачів, Директиви (ЄС) 2024/1260 про повернення активів і конфіскацію та проекту Директиви про боротьбу з корупцією COM (2023) 234 final.

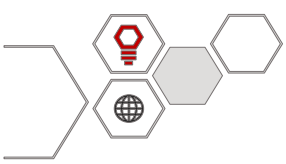
Концептуальне осмислення правової природи кримінальної відповідальності за господарські правопорушення вимагає зіставлення трьох моделей: каральної (ретрибутивної), відновлювальної (реституційної) та превентивно-регулятивної. Каральна модель ґрунтується на ідеї пропорційної відплати: чим більший збиток заподіяно фінансовій системі чи кредиторам, тим суворіша санкція. Однак специфіка господарського обороту – економічна раціональність порушника, що порівнює очікувану вигоду з ризиком стягнення, можливість грошової компенсації шкоди (звільнення від кримінальної відповідальності за статтями 212, 212-1, 222 КК у разі сплати податків та відшкодування), репутаційний ефект як самостійний чинник стримування – об'єктивно послаблює суто каральну логіку.

Відновлювальна модель, що набуває поширення у європейській практиці через інститут угод про визнання провини та через французьку *Convention judiciaire d'intérêt public*, запроваджену Законом № 2016-1691 від 9 грудня 2016 р. («Sapin II») як аналог британського *deferred prosecution agreement*, орієнтує відповідальність на повернення активів, реституцію збитків і реінтеграцію бізнесу в правове поле. Превентивно-регулятивна модель розглядає кримінально-правову заборону як інструмент управління економічною поведінкою, що працює у тандемі з регулятивним правом: вона особливо очевидна у складах з бланкетною диспозицією (статті 209, 210, 212), де власне кримінальна норма виконує лише функцію посилення регулятивного припису через загрозу покарання. Жодна з трьох моделей окремо не пояснює природу кримінальної відповідальності за господарські правопорушення.

Авторська позиція полягає в тому, що ця відповідальність є інтегративним правовим інститутом, у якому охоронна функція (захист порядку господарювання від суспільно небезпечних посягань), регулятивна функція (підкріплення приписів ГК, ПК і фінансового законодавства кримінальною санкцією) і превентивна функція (загальна і спеціальна превенція, спрямована як на фізичну особу, так і на корпорацію через заходи Розділу XIV-1 КК) поєднані у єдину систему. Доктринальне оформлення такого підходу передбачає три кроки: системне переосмислення родового об'єкта Розділу VII через концепт «господарського і фінансового порядку»; конструювання санкцій за принципом «двох колій» з безумовним дотриманням *ne bis in idem* за критеріями *A and B v. Norway*; повноцінне визнання юридичної особи самостійним суб'єктом кримінальної відповідальності, як того вимагає *acquis* ЄС.

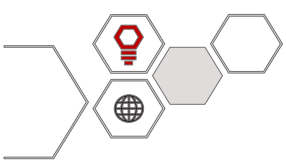
Висновки. Юридична відповідальність за господарські правопорушення у системі кримінального права України виявляє інтегративну правову природу, що поєднує охоронну, регулятивну і превентивну функції. Жодна з класичних моделей – каральна, відновлювальна чи превентивно-регулятивна – окремо не

пояснює специфіку цього інституту, у якому суспільна осуда правопорушника невіддільна від економічної раціональності порушення та функціонального зв'язку кримінально-правової заборони з регулятивними приписами господарського, податкового і фінансового законодавства. Розмежування «господарського правопорушення», «господарського злочину» та «економічного злочину» здійснюється за критеріями суспільної небезпечності, що дає змогу зберігати кримінально-правову заборону лише для діянь з реальною суспільною небезпекою і уникнути її розмивання у площині регуляторного права.

Структура Розділу VII Особливої частини Кримінального кодексу України демонструє відсутність послідовної концептуальної стратегії законодавця: реформи 2011–2024 рр. відображають ситуативне реагування на політичні та економічні виклики, а не цілісне доктринальне переосмислення. Часткова декриміналізація фіктивного підприємництва, запровадження заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб, рекриміналізація товарної контрабанди потребують узгодження через спільну концептуальну рамку, у якій ключову роль відіграватиме переосмислений родовий об'єкт «господарського і фінансового порядку». Бланкетна техніка диспозицій породжує системний ризик «опосередкованої декриміналізації» і вимагає процедурного механізму, який синхронізував би зміни регулятивного законодавства зі змінами Розділу VII.

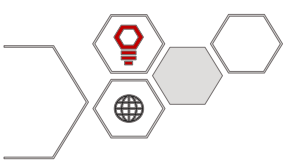
Євроінтеграційний контекст робить імплементацію європейських стандартів безальтернативною: гармонізація з PIF Directive, Директивою про кримінальні санкції за зловживання на ринку, Рамковим рішенням про організовану злочинність і виконання рекомендацій GRECO та OECD потребують не лише точкових змін КК, а і повноцінного визнання юридичної особи суб'єктом кримінальної відповідальності. Додержання принципу *ne bis in idem* за критеріями Engel і за стандартом A and B v. Norway вимагає кодифікованої норми, що пов'язуватиме фінансові та кримінальні санкції у

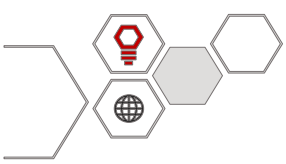
двоколіїних провадженнях. Авторська концепція інтегративного інституту відповідальності за господарські правопорушення відкриває простір для системного оновлення Розділу VII у межах нового Кримінального кодексу України, а також для запровадження відновлювальних механізмів за зразком французької *Convention judiciaire d'intérêt public* адаптованих до національних умов.

Список використаних джерел

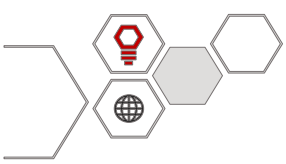
1. Господарський кодекс України : Закон України від 16 січ. 2003 р. № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18–22. Ст. 144.
2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
3. Дудоров О. О., Мовчан Р. О. Розвиток законодавства України про кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності : проблеми і тенденції. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2020. № 4 (92). С. 120–140. URL: <https://journal.lduvs.lg.ua/index.php/journal/article/view/1187>
4. Дудоров О. О., Мовчан Р. О. Про перспективи удосконалення назви розділу VII Особливої частини Кримінального кодексу України. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 1. С. 461–467. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.01.80>
5. Дудоров О. О., Мовчан Р. О. Кримінальні правопорушення проти фінансів за проектом нового Кримінального кодексу України. *Вісник асоціації кримінального права України*. 2023. № 19. С. 93–132. DOI: <https://doi.org/10.21564/2311-9640.2023.19.279305>
6. Дудоров О. О., Мовчан Р. О. Рекриміналізація товарної контрабанди і супутні законодавчі новели : критичний аналіз. *Вісник асоціації кримінального права України*. 2024. № 21. С. 165–202. DOI: <https://doi.org/10.21564/2311-9640.2024.21.302903>

7. Каменський Д. В. Про зміст ознаки суспільної небезпеки в складах кримінальних правопорушень у сфері економіки. *Знання європейського права*. 2021. № 1. С. 123–127. URL: https://jes.nuoua.od.ua/archive/1_2021/24.pdf
8. Каменський Д. В. Відповідальність за економічні злочини у Сполучених Штатах Америки та Україні : порівняльно-правове дослідження : монографія / переднє слово д-ра юрид. наук, проф. О. О. Дудорова. Київ : ВД «Дакор», 2020. 1128 с.
9. Каменський Д. В. Контрабанда як протиправне посягання на засади ринкової моделі економіки в Україні : деякі актуальні питання. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2023. Т. 2. № 77. С. 155–160. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.77.2.26>
10. Забуга Ю. Ю., Михайліченко Т. О. Контрабанда «по новому» або аналіз останніх законодавчих змін. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2024. Т. 2. № 81. С. 268–277. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.81.2.42>
11. Юридична відповідальність у структурі правового статусу іноземців та осіб без громадянства. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2022. № 2 (97). URL: <https://visnyk.univd.edu.ua/index.php/VNUAF/article/view/457>
12. Дудоров О. О. Бланкетність у кримінальному праві : проблеми і перспективи. *Crimpravo*. URL: <https://crimpravo.com/naukovi-statti-kryminalne-pravo/blanketnist-u-kryminalnomu-pravi.html>
13. Lord N., van Wingerde K., Campbell L. (eds). *European White-Collar Crime: Exploring the Nature of European Realities*. Bristol : Policy Press, 2021. URL: <https://academic.oup.com/policy-press-scholarship-online/book/42915>
14. Vervaele J. A. E. Ne bis in idem and Tax Offences. *eucrim*. 2020. URL: <https://eucrim.eu/articles/ne-bis-idem-and-tax-offences/>

15. Engel criteria in the 21st century : irrational flexibility and deference in recent European Court of Human Rights jurisprudence. *Human Rights Law Review*. 2025. Vol. 25, Issue 4. URL: <https://academic.oup.com/hrlr/article/25/4/ngaf031/8266862>
16. Directive (EU) 2017/1371 of the European Parliament and of the Council of 5 July 2017 on the fight against fraud to the Union's financial interests by means of criminal law. *Official Journal of the European Union*. L 198, 28.7.2017. P. 29–41. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2017/1371/oj/eng>
17. Directive 2014/57/EU of the European Parliament and of the Council of 16 April 2014 on criminal sanctions for market abuse. *Official Journal of the European Union*. L 173, 12.6.2014. P. 179–189. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2014/57/oj>
18. Council Framework Decision 2008/841/JHA of 24 October 2008 on the fight against organised crime. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/dec_framw/2008/841/oj
19. ECtHR. A and B v. Norway [GC], nos. 24130/11 and 29758/11, judgment of 15 November 2016. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-168972>
20. ECtHR. Engel and Others v. The Netherlands, [1976] ECHR 3, (1976) 1 EHRR 647, judgment of 8 June 1976. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57479>
21. ECtHR. Jussila v. Finland [GC], no. 73053/01, judgment of 23 November 2006. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-78135>
22. ECtHR. Jóhannesson and Others v. Iceland, no. 22007/11, judgment of 18 May 2017. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-173398>
23. GRECO. Fourth Round Interim Compliance Report on Ukraine [GrecoRC4(2023)2], adopted at the 93rd Plenary Meeting, Strasbourg, 20–24 March 2023. URL: <https://rm.coe.int/fourth-evaluation-round-corruption-prevention-in-respect-of-members-of/1680aaa790>

24. Назимко Є. С., Данилевська Ю. О., Пономарьова Т. І. Рекриміналізація контрабанди в світлі законодавчих ініціатив. *Право та державне управління*. 2023. № 3. С. 285–290. DOI: <https://doi.org/10.32782/pdu.2023.3.43>

25. Loi n° 2016-1691 du 9 décembre 2016 relative à la transparence, à la lutte contre la corruption et à la modernisation de la vie économique (Loi «Sapin II»). *Journal officiel de la République française*. n° 0287, 10 décembre 2016. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000033558528/>